

MUHBA MUSEU D'HISTÒRIA
DE BARCELONA

MUSEU D'HISTÒRIA
DE BARCELONA
MUHBA

**MUSEU D'HISTÒRIA
DE BARCELONA (MUHBA)**
Plaça del Rei, s/n.
08002 Barcelona
Tel.: 93 256 21 00
Fax: 93 315 09 57
museuhistoria@bcn.cat
www.museuhistoria.bcn.cat/quarhis

quarhis 11

QUADERNS D'ARQUEOLOGIA I HISTÒRIA DE LA CIUTAT DE BARCELONA

| BARKENO | BARCINO | BARCINONA |
| BARŠALŪNA | BARCELONA |

quarhis

ÈPOCA II · ANY 2015 · N.11 · ISSN 1699-793X
248 PÀGINES · BARCELONA

Ajuntament
de Barcelona

Editor:
Museu d'Història de
Barcelona (MUHBA)
Institut de Cultura
Ajuntament de Barcelona

Director MUHBA:
Joan Roca i Albert

Direcció Quarhis:
Julia Beltrán de Heredia

Secretària de redacció:
Vanesa Triay

Consell de redacció:
Xavier Aquilué (MAC)
Julia Beltrán de
Heredia (MUHBA)
Josep Guitart (UAB)
Josep M. Gurt (UB)
Albert López (DiBa)
Magí Miret (GC)
Carme Miró (ICUB)
Miquel Molist (UAB)
Isabel Rodà (UAB)

Avaluadors externs:
Luis Caballero Zoreda
Carmen Fernández Ochoa
Sauro Gelichi
Jean Guyon
Simon Keay
Bernat Martí
Lucy Vallauri
Desiderio Vaquerizo
Giuliano Volpe

Control gràfic:
Emili Revilla

Disseny gràfic:
PFP
(Quim Pintó,
Montse Fabregat)

Realització:
Edicions Hipòtesi, SL

Impressió:
Índice Arts Gràfiques, SL

Imatges de la coberta:
José Luis Biel-MMB
i Noemí Nebot Pich

ISSN
1699-793X

Dipòsit legal
B-9715-2005

© dels textos els autors
© de l'edició

**Museu d'Història
de Barcelona**
Institut de Cultura,
Ajuntament de Barcelona
Plaça del Rei, s/n
08002 Barcelona
Tel.: 93 256 21 00
Fax: 93 315 09 57
[www.museuhistoria.bcn.
cat/quarhis](http://www.museuhistoria.bcn.cat/quarhis)

QUADERNS D'ARQUEOLOGIA I HISTÒRIA DE LA CIUTAT DE BARCELONA

| BARKENO | BARCINO | BARCINONA |
| BARŠALŪNA | BARCELONA |

quarhis

ÈPOCA II·ANY 2015·NÚM.11·ISSN 1699-793X
248 PÀGINES · BARCELONA

**Ajuntament
de Barcelona**

9-11	PRESENTACIÓ. OBERTURA DE CAMP JOAN ROCA I ALBERT
12-13	EDITORIAL JULIA BELTRÁN DE HEREDIA BERCERO
	ENTERRAR-SE AL DAVANT DEL MAR
16-64	LES NECRÒPOLIS DE LES DRASSANES REIALS DE BARCELONA (SEGLES I-VII) ESTEVE NADAL ROMA
51	ANNEX 1. Llits funeraris d'os dels segles I i II dC ESTEVE NADAL ROMA I ISABEL PELLEJERO USÓN
59	ANNEX 2. Estudi arqueobotànic de la necròpolis de les Drassanes Reials RAQUEL PIQUÉ I HUERTA I MARC FERRÉ I TRIÁS
66-78	LA POBLACIÓ ROMANA A <i>BARCINO</i> A TRAVÉS DEL JACIMENT DE LES DRASSANES. DADES ANTROPOLÒGIQUES, DEMOGRÀFIQUES I CULTURALS M. EULÀLIA SUBIRÀ I DE GALDÀCANO
	NOTES I ESTUDIS
82-96	EVIDÈNCIES ARQUEOLÒGIQUES DE LES COMUNITATS HUMANES EN LA TRANSICIÓ DEL III AL II MIL·LENNI CAL BC AL PLA DE BARCELONA ANNA GÓMEZ BACH I ANNA BORDAS TISSIER I SERGIO ARROYO BORRAZ I JOSEFA HUERTAS ARROYO I JORDI AGUELO MAS I ALBERT VELASCO ARTIGUES I JAVIER GONZÁLEZ MUÑOZ I JORDI NADAL LORENZO I MARIA SAÑA SEGUÍ I MIQUEL MOLIST MONTAÑA
98-124	ELS JACIMENTS DE L'ESTACIÓ DE LA LAV A LA SAGRERA I EL DE L'HOSPITAL DE LA SANTA CREU I SANT PAU: APROXIMACIÓ A L'ESTUDI DE L'EVOLUCIÓ DEL POBLAMENT RURAL D'ÈPOCA IBÈRICA AL PLA DE BARCELONA ISABEL PEREIRA HERNÁNDEZ I CONXITA FERRER ÀLVAREZ I FRANCESC ANTEQUERA DEVESA
126-146	NOVETATS SOBRE EL FÒRUM DE <i>BARCINO</i> : LA CÚRIA I ALTRES EDIFICIS PÚBLICS JULIA BELTRÁN DE HEREDIA BERCERO
148-162	EL CONSUM DE TABAC ENTRE ELS PESCADORS D'ÈPOCA MODERNA. NOVES DADES RELATIVES AL CONJUNT DE PIPES DE CERÀMICA TROBADES A BARCELONA MIKEL SOBERÓN RODRÍGUEZ
164-182	LA CÉRAMIQUE CATALANE DU XVe AU XVIIe SIÈCLE EN PROVENCE ORIENTALE. RELECTURE ET NOUVEAUX APPORTS DES CONTEXTES MARITIMES. GAËLLE DIEULEFET
184-199	LA BOTIGA DE JOSEP BARBA: UN TERRISSER A LA BARCELONA DEL SEGLE XVIII NOEMÍ NEBOT PICH
	NOTICIARI
202-204	PROJECTE PREHISTÒRIA AL PLA DE BARCELONA
205-206	PLA <i>BARCINO</i> . LA MURALLA ROMANA ENTRE LES TORRES 27 I 28. RESULTATS ARQUEOLÒGICS
207-209	PLA <i>BARCINO</i> . LA BASÍLICA DELS SANTS MÁRTIRS JUST I PASTOR: LA CIUTAT CRISTIANA I VISIGODA
210	LA RECUPERACIÓ DE LES PINTURES MURALS ROMANES DE LA <i>DOMUS</i> DEL CARRER D'AVINYÓ, 15
211-213	TÈCNiques CONSTRUCTIVES I ARQUITECTURA DEL PODER AL NORD-EST DE LA TARRACONENSE. METODOLOGIA DE REPRESENTACIÓ I PARÀMETRES ANALÍTICS PER A LA COMPREENSIÓ DELS PROCESSOS EVOLUTIUS ENTRE L'ALT IMPERI I L'ANTIGUITAT TARDANA. ACTIVITAT DUTA A TERME EL 2013-2104.
214	CONVENI AMB LA UNIVERSITAT DE BARCELONA PER A L'EXCAVACIÓ DELS JARDINS DE VICTORIA DE LOS ÁNGELES
215-217	BIBLIOGRAFIA PUBLICADA SOBRE ARQUEOLOGIA DE BARCELONA
219-226	TEXTOS EN CASTELLANO. SÍNTESIS
227-234	ENGLISH TEXT. SUMMARY
235-242	TEXTES EN FRANÇAIS. RÉSUMÉ
243-247	NORMES DE PRESENTACIÓ D'ORIGINALS A QUARHIS

NOTICIARI

Enguany els treballs de recerca endegats en el marc del projecte Prehistòria al Pla de Barcelona s'han caracteritzat per la continuïtat en el desenvolupament de nous estudis i analítics relacionats amb les evidències d'arqueologia prehistòrica que es desenvolupen a la ciutat de Barcelona¹.

La profusió de restes patrimonials de cronologia prehistòrica, amb una distribució cada vegada més àmplia i una entitat variable, mostren un cop més la importància de posar en relleu les dades existents i treballar en programes de recerca interdisciplinaris a llarg termini amb l'objectiu d'assentar de manera completa el coneixement de les primeres ocupacions humanes de la ciutat.

En el jaciment emblemàtic de la caserna de Sant Pau del Camp, els treballs s'han centrat en un estudi més detallat de les estructures, principalment les estructures d'emmagatzematge i de combustió. Aquest estudi s'ha complementat amb un nou programa analític que permetrà precisar la sincronia entre estructures i determinar els diferents patrons d'ocupació fets en aquest jaciment i en els jaciments veïns del parc de Sant Pau, Reina Amàlia o Liceu, entre altres.

Molt interessants són les aportacions de l'estudi de l'assentament documentat al solar excavat a la cruïlla dels carrers d'Espalter i de Sant Pau, d'Espalter, de Sant Josep Oriol i plaça de Salvador Seguí, jaciment conegut com la Filmoteca. Recordem que, en el marc de l'actual projecte, aquest jaciment es troba en procés d'ampliació d'estudi de les restes arqueològiques. Malgrat que les noves analítics de datació absoluta no han donat resultats positius, l'anàlisi més detallat dels nivells neolítics, principalment els que fan referència a les produccions ceràmiques, mostren la diversitat de les característiques morfològiques i tècnològiques en l'últim moment del procés de fabricació, així com la complexitat de les produccions atribuïdes a l'horitzó postcardial transició al neolític mitjà en el territori litoral central català.

En aquesta mateixa línia continuen els estudis de l'assentament documentat a la cruïlla dels carrers de la Reina Amàlia, núm. 31-33, Lleialtat, núm. 1-9, i Carretes, núm. 58 i 46, anomenat simplificadament Reina Amàlia A.

Recordem que aquest jaciment es troba en curs d'estudi en coordinació amb l'equip que va fer la intervenció arqueològica (fig. 1). Durant l'any 2014 s'ha avançat significativament en l'estudi de diferents àmbits de coneixement a partir del treball aprofundit de la cultura

Figura 1

Imatge de l'excavació del Carrers Reina Amàlia 31-33, Lleialtat 1-9 i Carretes 58 i 46, en curs de realització.
[Fotografia: J. González]

material, com és l'estudi de la indústria lítica que efectua Javier González en el marc de la seva tesi doctoral, o les anàlisis de les estructures i la distribució dels

*Departament de Prehistòria de la Universitat Autònoma de Barcelona amb la col·laboració de Vanessa Navarrete i Jordi Nadal.

1. El programa, iniciat l'any 2006, està centrat en la cooperació entre tres tipus d'institucions o entitats: el MUHBA i el Servei d'Arqueologia com a representants de l'ICUB, la Universitat Autònoma de Barcelona i les empreses privades que treballen a la ciutat.

materials a nivell microespacial, que han de permetre acostar-se a l'ús de l'assentament, i en particular la interessant estructura excavada que es va localitzar, probablement utilitzada com a lloc habitació. D'aquest jaciment destaca, aquest any, la recerca de les dades arqueozoològiques que ha dut a terme Vanessa Navarrete i que ha estat coordinada per Maria Saña (UAB) en el marc d'una tesi doctoral en curs. Aquesta investigadora indica que s'ha analitzat un total de 3.942 restes faunístiques corresponents a les fases d'ocupació I, II, III i IV del jaciment. Per a la fase I s'ha analitzat un total de 828 restes faunístiques. Entre els taxons domèstics destaquen, per ordre de representativitat, *Bos taurus* (45,49%), *Sus domesticus* (24,95%), *Ovis aries* (2,73%) i *Capra hircus* (2,10%); la categoria general d'*Ovis/Capra* està representada pel 14,88% del total. Els taxons salvatges estan representats per *Sus scrofa* i *Vulpes vulpes*. Per a la fase II s'han analitzat 1.702 restes faunístiques. Els taxons domèstics documentats per ordre de representativitat són *Bos taurus* (37,47%), *Sus domesticus* (26,33%), *Ovis aries* (3,16%) i *Capra hircus* (2,39%); la categoria general d'*Ovis/Capra* està representada pel 19,09% del total. *Capra pyrenaica*, *Cervus elephas*, *Sus scrofa*, *Vulpes vulpes* i *Meles meles* representen els taxons salvatges. S'han analitzat 1.702 restes faunístiques per a la fase III. Les espècies domèstiques estan representades, per ordre de representativitat, per *Bos taurus* (43,82%), *Sus domesticus* (19,52%), *Ovis aries* (1,59%) i *Capra hircus* (4,78%); la categoria general d'*Ovis/Capra* està representada pel 11,35% del total. *Capra pyrenaica* i *Sus scrofa* representen les espècies salvatges. Finalment, s'han analitzat 763 restes faunístiques per a la fase d'ocupació IV. Les espècies domèstiques estan representades per *Bos taurus* (35,84%), *Sus domesticus* (12,39%), *Ovis aries* (1,33%) i *Capra hircus* (4,42%) i *Ovis/Capra* (13,27%). L'anàlisi individualitzada de la dinàmica de consum per a cada una de les espècies domèstiques representades per a cada fase d'ocupació al llarg de la seqüència neolítica, evidencia l'augment relatiu del bou domèstic a la fase d'ocupació III respecte a les ante-

Figura 2
Restes d'ictiofauna procedents del jaciment de Reina Amàlia 31-33.
[Fotografia: J. Nadal i E. Brieva]

riors, I i II. Els ovicaprins (ovella i cabra) disminuirien relativament durant la fase d'ocupació III. L'anàlisi detallada documenta com l'explotació de la cabra domèstica tendeix a augmentar al llarg de la seqüència i la de l'ovella domèstica disminueix. El porc domèstic presenta mínimes variacions durant les fases d'ocupació.

Els resultats obtinguts a partir dels patrons de sacrifici de les espècies domèstiques per a les fases d'ocupació I, II, III i IV documenten la importància d'una activitat ramadera polivalent caracteritzada per l'explotació de les quatre principals espècies domèstiques (bou, porc, ovella i cabra) destinades a l'explotació càrnia, làctia, de fibres i per la tracció. Es documenta el descens relatiu de les pràctiques cinegètiques. L'anàlisi de la variabilitat esquelètica s'ha fet considerant l'aportació del producte carni dels diferents elements esquelètics (cap, tronc, extremitats anterior i posterior, i extremitat distal). De forma genèrica, es documenta per a les quatre fases d'ocupació la representació de les espècies domèstiques a partir dels elements esquelètics del cap i les extremitats distals. L'elevat grau d'alteració postdeposicional dels conjunts faunístics i la presència de superfícies òssies completament concrecionades han restringit la possibilitat d'una anàlisi minuciosa de les pautes seguides durant el processa-

ment dels animals i dels seus productes. En la mateixa línia de reconstrucció de l'explotació de les dades bioarqueològiques, les restes malacològiques del mateix jaciment han estat estudiades per Ester Brieva, amb la coordinació de Jordi Nadal (UB), i aporten interessant informació sobre la funcionalitat i l'ús d'un assentament del neolític antic postcardial. D'aquests conjunts destaca la documentació de diversos objectes d'ornament, en curs d'elaboració, i també les primeres evidències d'ictiofauna documentades en els jaciments prehistòrics de la ciutat (fig. 2).

A prop d'aquest conjunt destaca el jaciment de la Reina Amàlia, núm. 38-38 bis, carrer de Sant Pau, núm. 118, carrer de les Flors, núm. 2 (denominat abreujadament Reina Amàlia B), que recentment ha estat objecte d'una intervenció arqueològica, dirigida per Javier González (Global CHM. SL), amb la qual s'ha cooperat a l'estudi de les restes localitzades. Entre els aspectes abordats destaca l'estudi detallat de les

estructures de combustió que s'hi localitzaren. L'anàlisi detallada efectuada amb remuntades dels blocs que emplenaven les estructures posa en relleu, per primera vegada, les activitats de manteniment d'aquestes estructures. Aquests treballs, a càrrec de Joaquim Fernández, es duen a terme en el marc d'una tesi doctoral a la Universitat Autònoma de Barcelona.

Finalment, són diverses les tasques de suport als estudis dels jaciments prehistòrics de la resta de la ciutat. Destaca de forma significativa el suport a l'ampliació de datacions radiomètriques que s'ha iniciat al jaciment de la Gardunya, però que també s'ha fet extensiu al conjunt de la LAV-Sagrera.

En l'àmbit de la gestió i difusió dels resultats s'han presentat resultats parcials a diversos congressos i jornades, que es detallen a continuació:

1. *IV Reunión Científica de Arqueomalacología de la Península Ibérica* (Santander, 22-24 de maig de 2014).

a. Nadal, Jordi (UB); Brieva, Ester (UB); Gómez, Anna (UAB); Molist, Miquel (UAB); González, Javier (Global CHM); Harzbecher, Karin (UAB); Lloveras, Lluís (UB). *Nuevos datos para la interpretación de los conjuntos malacofaunísticos de los asentamientos neolíticos de la ciudad de Barcelona: el yacimiento de Reina Amàlia*, n.º 31-33.

2. Presentació al *XVII Congr s Mundial de l'UISPP* (Burgos, Atapuerca, 1-7 setembre de 2014).

a. Sessió B20. *Contexts without definition, definitions without context. Arguments for the characterization of the (Pre)historic realities during the neolithisation of the western Mediterranean*.

Molist, Miquel (UAB); Gómez, Anna (UAB); Gonzalez, Javier (UAB); R os, Patricia (UAB); Bordas, Anna (Atics); Breu, Adri  (UAB); Harzbecher, Karin (UAB); Fernández, Joaquin (UAB); Vicente, Oriol (UAB). *Buried structures in Barcelona plain Neolithic settlements: A general revision, morphological analysis and functional Approximation* (comunicaci  oral).

Alberch, Pau (UAB); Gómez, Anna (UAB); Molist, Miquel (UAB). *Defining Neolithic*

archaeological contexts using pottery vessels in a volumetrically approach (comunicació oral).

- b. Sess  B28. *Technology and the first agro-pastoral societies: ceramic manufacturing and decoration*.

Breu, Adrià (UAB); Gómez, Anna (UAB); Garcia, Pere (CREM); Molist, Miquel (UAB). *Gestos técnicos y patrones decorativos. Estudiando la heterogeneidad del fenómeno cardial en el noroeste peninsular (los casos del Vall s y el llano de Barcelona)* (comunicació oral).

Aix  mateix s'han fet diversos treballs de recerca d'àmbit universitari, corresponents a treballs de grau i de m ster:

BREU, A. 2014. *Aproximació al motiu decoratiu en la ceràmica cardial. An lisis dels conjunts catalans*. Treball de m ster. Universitat Autònoma de Barcelona.

MONTAÑÉS, M. 2014. *Caracterizaci  del neolítico medio del Pla de Barcelona. Los materiales cerámicos del yacimiento de la Filmoteca de Cataluña*. Treball de final de grau. Universitat Autònoma de Barcelona.

En l'àmbit de la difus  i divulgació general del coneixement de la prehistòria al públic en general i durant aquest any es continuar  treballant en les tasques de preparació d'una exposició temporal al Museu d'Història de Barcelona. Es tracta d'una exposició que recollir  els resultats i les principals restes prehistòriques recuperades fins al moment a la ciutat amb l'objectiu de remarcar la riquesa de la recerca arqueològica de la ciutat i la complexitat de les troballes de la prehistòria recent.

BIBLIOGRAFIA GENERADA PEL PROJECTE

G  MEZ, A.; ALBERCH, P.; BOFILL, M.; BORRELL, F.; BUXÓ, R.; CLOP, X.; NADAL, J.; SAÑA, M.; VICENTE, O.; MOLIST, M. 2014. "El poblament en el Pla de Barcelona durant el Bronze Final: nous elements per a la seva caracterització". *La transició Bronze Final – primera Edat del Ferro. XV Col loqui Internacional d'Arqueologia de Puigcerd , 17-19 novembre de 2011*. Puigcerd . pp. 285-300.

G  MEZ, A.; NADAL, J.; MOLIST, M. 2014. "El mar i les comunitats humanes al llarg de la prehistòria al pla de Barcelona". *XIII Congr s d'Història de Barcelona. En memòria d'Antoni de Capmany (1742-1813) – Barcelona i el mar. Quaderns d'Història de Barcelona*, n. 21. Institut de Cultura. Barcelona. pp. 63-75.

LLOVERAS, LL.; VICENTE, O.; MOLIST, M.; NADAL, J.; RIERA, S.; JULI , R.; ESTRADA, A. 2014. Interpretació de la malacofauna marina en el yacimiento neolítico de la Caserna de Sant Pau del Camp (Barcelona). *Archaeofauna* 23. pp. 169-179.

VICENTE, O.; G  MEZ, A.; BARCIA, C.; MOLIST, M. 2014. *Study of the spatial variability of Caserna de Sant Pau (Barcelona): old excavations, new approaches*. A GARCIA, A.; GARCÍA, J.; MAXIMIANO, A.; R  OS-GARAIZAR, J. (eds.) *Debating Spatial Archaeology. Proceedings of the International Workshop on Landscape and Spatian Analysis in Archaeology, Santander, june 8th -9th 2012*. Instituto Internacional de Investigaciones Prehist ricas de Cantabria. pp. 267-276.